

<https://doi.org/10.5559/di.31.3.05>

GOSPODARSTVO ILI POVIJEST: PREFERENCIJE HRVATSKIH BIRAČA NA PARLAMENTARNIM IZBORIMA 2016. GODINE

Vinko ZANINović

Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Ivan MUŽIĆ

Hrvatska narodna banka, Zagreb, Hrvatska

UDK: 324(497.5)"2016":352

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 13. prosinca 2020.

Cilj je ovog rada istražiti determinante izbornih pobjednika u Republici Hrvatskoj. Temeljna hipoteza rada jest da u Republici Hrvatskoj događaji iz 1990-ih godina, odnosno Domovinski rat, imaju snažniji utjecaj na pobjednike parlamentarnih izbora u odnosu na gospodarske performanse jedinica lokalne samouprave (JLS). Zbog raspoloživosti podataka usredotočujemo se na parlamentarne izbore održane 2016. godine te procjenjujemo pobjedu dviju vodećih stranaka u Republici Hrvatskoj – Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i Socijaldemokratske partije (SDP) – na razini jedinica lokalne samouprave (JLS). U radu razvijamo model logističke regresije s varijablom "pobjednik izbora" na razini JLS-a kao zavisnom varijablom, koju objašnjavaju sljedeće varijable: gospodarska razvijenost JLS-a, Domovinskim ratom obuhvaćene JLS, transparentnost proračuna JLS-a, izlaznost na izborima te financijska pomoć JLS-a iz državnoga proračuna. Rezultati pokazuju da određena općeprihvaćena mišljenja, poput onoga da glasači u gospodarski razvijenijim JLS-ima u prosjeku više glasaju za SDP, da u ratom pogođenim JLS-ima glasači u prosjeku više glasaju za HDZ, imaju empirijsku potvrdu.

Ključne riječi: parlamentarni izbori, jedinice lokalne samouprave, determinante izbornih rezultata

Vinko Zaninović, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Rijeci,
Ivana Filipovića 4, 51000 Rijeka, Hrvatska.

E-mail: vinko.zaninovic@efri.hr

Izborni rezultati važna su i uvijek aktualna tema, bilo da je riječ o lokalnim, parlamentarnim ili predsjedničkim izborima, pa su stoga od 70-ih godina prošloga stoljeća bili predmetom istraživanja mnogih ekonomskih i političkih analitičara. Važnost i aktualnost teme izbornih rezultata proistječu iz činjenice da izabrani predstavnici naroda, a pogotovo kad je riječ o lokalnim i parlamentarnim izborima, imaju jak utjecaj na ekonomski i socioekonomski status birača. To bi pak značilo da će birači odluku "za koga glasati" temeljiti prije svega na trenutačnim ekonomskim uvjetima u gospodarstvu, odnosno da će ekonomske determinante biti od presudne važnosti za izborne rezultate.

Zemlje središnje i jugoistočne Europe zanimljive su za istraživanje determinanti pobjednika izbora, pogotovo parlamentarnih, jer unatoč činjenici da praktički sve zemlje u toj regiji imaju sličan društveno-politički razvoj nakon Drugoga svjetskog rata, od komunističkoga državnog uređenja i planskih ekonomija do slobodne višestranačke demokracije i tržišnih ekonomija, svaka zemlja ima određene idiosinkratske karakteristike. Hrvatska pripada manjoj skupini zemalja iz regije koje su uz proces društvene, političke i ekonomske tranzicije bile u ratnom sukobu u 90-im godinama 20. stoljeća, što je ostavilo dubok trag na svim područjima društva, pa tako i u politici.

Izborni rezultati u Hrvatskoj od početka samostalne države bili su pod snažnim utjecajem politizacije ratnih sukoba, posebno Drugoga svjetskog rata i Domovinskog rata. Političke stranke, a posebice dvije vodeće – HDZ i SDP – bavile su se prije svega interpretacijama povijesti, to jest ratnih zbivanja, dok je ekonomska politika bila u drugom planu. To ne znači da se političke stranke nisu bavile ekonomskim pitanjima. Političke stranke, a u devedesetim godinama 20. stoljeća isključivo HDZ, bile su kroz ciljane socijalne programe usmjerene prema sve većoj braniteljskoj populaciji i stanovništvu u ratom zahvaćenim područjima Hrvatske, pa su nastojale pridobiti, odnosno zadržati, naklonost biračkoga tijela. U tom su procesu stranke desnoga političkog spektra imale snažnu potporu Crkve. Istraživanja o determinantama izbora od kraja Domovinskog rata (1995.) pa do kraja prvoga desetljeća 21. stoljeća, odnosno u kontekstu parlamentarnih izbora do 2007. godine, upućuju na to da glasači prilikom izbora na prvo mjesto stavljaju svjetonazorska pitanja, na koja odgovore imaju "njihove" stranke, a potom razmišljaju o aktualnom stanju u gospodarstvu, i to o tome kako njihov glas može utjecati na promjenu trenutačnoga stanja. Ove tvrdnje, između ostalih, potvrđuje Čular (2001), koji analizira novonastalu podjelu na dva politička bloka u 1990-ima. Ta dva bloka, čija su nositelji HDZ

("desnica") i SDP ("ljevica") dijele prije svega svjetonazorska pitanja, na kojima se i osvajaju izbori. Iako se pristupi i odgovori na gospodarske izazove ovih dvaju blokova razlikuju, glasači značajno ne valoriziraju te razlike. Henjak (2007), koji analizira parlamentarne izbore 2003. i 2007. godine, zaključuje da i desetljeće nakon završetka Domovinskog rata "odgovori" na svjetonazorska pitanja donose strankama izbornu pobjedu, dok odgovori na ekonomska pitanja i pristupi rješavanju ekonomskih problema nisu značajno valorizirani od glasača. U ovom radu želimo ispitati je li se situacija promijenila nakon dva desetljeća od završetka Domovinskog rata, odnosno jesu li hrvatski glasači, nakon svjetske financijske krize započete 2008. godine, koja je u Hrvatskoj uzrokovala duboku recesiju i stagnaciju, napokon stavili ekonomska pitanja, odnosno odgovore političkih stranaka na ta pitanja, na prvo mjesto prilikom zaokruživanja glasačkih listića. Međutim, rezultati istraživanja pokazuju da nisu.

Cilj je ovog istraživanja kvantificirati faktore koji determiniraju pobjednika parlamentarnih izbora jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj, pri čemu je posebna važnost dana s jedne strane ekonomskim varijablama, poput indeksa razvijenosti, transparentnosti proračuna JLS-a, financijske pomoći JLS-a iz državnoga proračuna, a s druge strane, povijesnom naslijeđu povezanim s Domovinskim ratom. Dva su razloga zašto smo odabrali parlamentarne izbore, odnosno parlamentarne izbore održane 2016. godine. Prvi je taj što je najvažniji ekonomski indikator u našem istraživanju *razvijenost*, odnosno indeks razvijenosti, koji se, iako objavljen 2018. godine, temeljio na podacima za razdoblje od 2014. do 2016. Drugi je razlog taj što je kod lokalnih izbora teško osigurati dovoljno velik uzorak za analizu podijeljenosti biračkoga dijela na dva "klasična" bloka – HDZ i SDP, s obzirom na velik broj koalicija od jedinice do jedinice lokalne samouprave, koje nastaju nakon samih izbora. Ovim radom nastojimo utvrditi što hrvatski glasači vrednuju više: trenutačnu ekonomsku situaciju u svojem bližem okruženju (JLS) i transparentnost u javnom trošenju njihovih financijskih sredstava (na razini JLS-a) ili dalju povijest, odnosno ratna zbivanja iz Domovinskog rata. Hrvatska je, nažalost, jedna od malobrojnih država u razvijenom svijetu u kojoj se može ispitati utjecaj rata nakon Drugoga svjetskog rata na, između ostalog, pobjednike parlamentarnih izbora. Temeljna hipoteza rada jest da u Hrvatskoj događaji iz 1990-ih godina, odnosno Domovinski rat, imaju snažniji utjecaj na pobjednike parlamentarnih izbora u odnosu na gospodarske performanse JLS-a.

Rad se sastoji od pet međusobno povezanih dijelova. Nakon uvoda, u drugom dijelu rada dan je pregled literature. U

trećem dijelu prikazana je metodologija istraživanja i opis varijabli upotrijebljenih u modelu. U četvrtom dijelu rada predstavljeni su rezultati i rasprava, dok su u petom dijelu rada zaključne misli.

PREGLED LITERATURE

Empirijska istraživanja koja se bave modeliranjem izbornih rezultata uglavnom su fokusirana na SAD. Jedan od najznačajnijih jest Fairov pokušaj (1978), koji u prvom modelu analizira ekonomske rezultate pojedine opcije prema posljednja dva mandata u kojima je ta stranka bila na vlasti. Autor pretpostavlja da, ako su trenutačno na vlasti demokrati, glasači ih vrednuju prema trenutačnim rezultatima, a republikance prema rezultatima dok su oni bili na vlasti. Autor je također pretpostavio da su glasači racionalni i da će birati onu stranku koja prema prije objašnjenom kriteriju ima bolje rezultate. Model je revidiran dva puta (nakon svakih izbora), jer je Fair (1982) zaključio kako su glasači kratkoga pamćenja i da se kao relevantni mogu uzeti ekonomski pokazatelji najviše nekoliko mjeseci unatrag. Dakle, glasači ne ocjenjuju ekonomske aktivnosti prethodnih vlasti, nego samo nagrađuju ili kažnjavaju opciju koja je trenutačno na vlasti. Prema tome, u posljednjem (trećem) modelu Fair (1988) kao zavisnu varijablu koristi postotak glasova koje će osvojiti demokrati. Nezavisnih varijabli bilo je pet, od kojih su dvije binarne: jesu li demokrati trenutačno na vlasti ili nisu te hoće li ista osoba ići u reizbor za predsjednika. Preostale tri nezavisne varijable jesu: rast realnoga GNP-a po glavi u drugom i trećem kvartalu izborne godine, varijabla vremenskoga trenda (kao prikaz očekivanog rasta popularnosti demokrata) te apsolutna promjena GNP deflatora u osam kvartala prije izbora.¹ Model je postigao zapanjujuće rezultate za promatrano razdoblje od 1916. do 1984. Nezavisnim varijablama objašnjeno je 84 % varijacije zavisne varijable i model je točno predviđao sve pobjednike izbora, osim godine 1960., 1968. i 1976.²

Na Fairov model iz 1978. godine navezao se Gleisner (1992), smatrajući da Fairov model ipak nije dovoljno dobro specificiran. Gleisner je u Fairov model kao nezavisnu varijablu dodao i Dow Jones indeks, što je dodatno unaprijedilo model. Signifikantnost pojedinih varijabli u odnosu na Fairov model dodatkom te varijable značajno se promijenila, pa je tako varijabla trenda favoriziranja demokrata postala potpuno nesig-nifikantna, a inflacija je postala mnogo važnija.³ Prošireni model još je impresivnije predvidio ne samo pobjednika izbora nego i točan postotak ostvarenih glasova. Gleisner je analizu proširio sa 18 na 21 izborni proces, primijenivši prošireni model na rezultate izbora 1908. i 1912., tada posljednje izborne

rezultate iz 1988. Prošireni model pogađao je postotak pobjednoga kandidata s varijancom reziduala od tek 2,036 postotnih bodova. Pogrešna procjena po modelu bila je samo za godinu 1976., ali i tada je rezidual bio 1,86 postotnih bodova (Jimmy Carter pobijedio je sa 51,05 %, a bio mu je predviđen gubitak od 49,16 %). Dodatno, gubitak dotadašnjega predsjednika Geralda Forda objašnjava se i aferom Watergate, koja je izbila na površinu u predsjedničkoj kampanji. Ipak, bez obzira na prediktivnu moć Gleisnerova modela, već pri prvom testu na idućim izborima 1992. model je pogrešno predvidio pobjednika. Prema modelu, Bush je trebao pobijediti sa 58 %, a osvojio je tek 37 % glasova, pa je pobjedu odnio Bill Clinton.

Drugi znanstvenici koji su se bavili modeliranjem izbornih rezultata većinom su se koristili sličnim nezavisnim varijablama. Tako je npr. Tufte (1975) koristio dohodak i osobnu procjenu predsjedničkoga kandidata kao nezavisne varijable. Lewis-Beck i Rice (1984) kao nezavisne varijable koristili su popularnost predsjednika i GNP. Norpoth je (1996) uzeo podatke o inflaciji i glasovanju na prethodnim izborima, a Holbrook (1996) za nezavisnu varijablu uzima i stanje osobnih financija glasača. Kakve su rezultate imali svi ovi modeli? U istraživanju su Lewis-Beck i Stegmaier (2014) revidirali točnost dotad šest najuspješnijih modela na podacima od 1948. do 2000. Zaključili su da prosječno srednje apsolutno odstupanje po modelima i izborima iznosi nevjerojatnih 1,36 postotnih bodova.

Apstraktni pristup utjecaju ekonomskih varijabli na rezultate izbora

Paralelno uz numeričke modele rezultata počinju se razvijati i apstraktniji pristupi, koji sve manju važnost pridaju ekonomskim varijablama, a veću važnost daju socijalnim varijablama. Toinet (1984, str. 413) zaključuje da osim ekonomskih postoji čitav niz varijabli koje utječu na rezultate izbora i time zamagljuju utjecaj ekonomskih varijabli. Uz to i razni nepredvidljivi događaji mogu smanjiti percepciju glasača o npr. visokom ili niskom gospodarskom rastu u određenom razdoblju. Za primjer daje kako je Margaret Thatcher, bez obzira na katastrofalne ekonomske rezultate, ipak osvojila parlamentarne izbore 1983. godine na račun toga što je vratila Falklandsko otočje Velikoj Britaniji nakon kratkotrajnog rata s Argentinom 1982. godine. Crewe (1984) smatra kako je modeliranje izbornih rezultata koji u svojim temeljima imaju stopu nezaposlenosti i inflacije davalo rezultate do 1983., a on uvodi novi pojam – "šok-inercija". Prema Creweu, opredijeljenost glasača za određenu opciju statična je i glasači su lojalni sve dok se ne dogodi neki događaj, koji on naziva šokom, koji dovodi do

promjene mišljenja ljudi. Za primjer šoka navodi raspad Socijaldemokratske partije u Velikoj Britaniji. Toniet (1984, str. 422) iz perspektive političkoga znanstvenika izjavljuje: "Obuzeti smo idejom da u predviđanju budemo dobri kao ekonomisti. Naš je san da možemo reći kako će svaki rast dohotka od 1,36 % u predizbornom tromjesečju donijeti vladajućoj stranci 0,57 mandata više". Problem je što, unatoč pretpostavci da ekonomski uvjeti determiniraju pobjednike izbora, odnosno činjenici da je empirijski dokazana veza između određenih ekonomskih determinanti i izbornih rezultata, vrlo malo znamo o tome koje točno varijable utječu na određenu grupu birača, na koji način i s kojim krajnjim učinkom na izborne rezultate. Zapravo, u pitanje se dovodi znanje pojedinaca o ekonomiji i kako svaki pojedinac percipira ekonomske varijable. Naime, ne može se pretpostaviti da svi glasači imaju određena ekonomska znanja i da se razumiju u, primjerice, vrijednost domaće valute, proračunski deficit ili stanje platne bilance. Također, osim percepcije, problem je i to što se rezultati dobrih (ali i loših) ekonomskih poteza ne vide u kratkom roku, nego tek u srednjem ili dugom roku.

Usko povezana uz percepciju jest i transparentnost. Tako Norris (2017) objašnjava kako se može očekivati da će veća transparentnost povećati kredibilitet vladajućoj stranci te rezultirati većim povjerenjem birača u izborni proces. Dolan i sur. (2007, str. 166) navode kako transparentnost "promovira prihvaćanje odluka koje bi bile manje prihvatljive da ih se promatra isključivo na temelju posljedica". Zapravo, općenito se smatra kako transparentnost pomaže premostiti asimetričnost informacija između kreatora javnih politika i građana. Stoga će građani bolje razumjeti poteze vladajućih, što će rezultirati boljom percepcijom političara i većom podrškom (vladajućoj) stranci na izborima. S druge strane, postoji i mišljenje kako transparentnost negativno utječe na podršku vladajućoj stranci. Licht i Naurin (2015, str. 140) navode kako će "otvorenost vjerojatno negativno utjecati na stavove onih koji čitaju informacije, ako im se ne sviđa što vide". Ako dokumenti i podaci nisu javno dostupni, građani nisu informirani i manje znaju o svemu lošem što se događa, a vladajući imaju veću mogućnost stvaranja lažno pozitivnih slika o sebi i svojim postupcima. Ipak, empirijskim istraživanjima Licht i Naurin (2015) došli su do zaključka kako ne postoji jednoznačna veza između transparentnosti i glasanja na izborima. S obzirom na prethodna istraživanja, jasno je da utjecaj transparentnosti na podršku vladajućoj stranci nije jednosmjernan. U ovom radu ispitat će se taj utjecaj za Hrvatsku – postoji li veza između transparentnosti i podrške određenoj stranci na razini JLS-a te, ako postoji, je li ta veza pozitivna ili negativna.

Istraživanja u postkomunističkim zemljama

U svakoj zemlji treba proučavati specifične faktore koji utječu na rezultate izbora. Prije nego što prijedemo na Hrvatsku, od pomoći će biti proučavanje sličnih postkomunističkih zemalja.

Jedno od prvih istraživanja o ekonomskim odrednicama izbornih rezultata postkomunističkih zemalja proveo je Pacek (1994) na uzorku Poljske, Bugarske i tadašnje Čehoslovačke. Predmet istraživanja bili su predsjednički i parlamentarni izbori održani od 1990. do 1992. Pacek je pokušao potvrditi da ekonomske varijable utječu na izlaznost i konačni izbor glasača. Kao nezavisne varijable uzima stopu nezaposlenosti, promjenu realnoga godišnjeg dohotka i razinu obrazovanja. Generalno, niže obrazovana populacija iz zaostalih područja većinom je glasala za ljevicu ili ekstremnu desnicu. Za razliku od Amerikanaca, koji su promatrali podatke na razini države, Pacek (1994) istraživanje je provodio na razini svake izborne jedinice, a u ovom radu podaci su promatrani na razini jedinica lokalne samouprave. Dodatno, Pacek (1994) navodi kako su mu u analizi problem stvarale neobične koalicije. Naime, nakon fragmentacije većih stranki, događalo se da se manje stranke, koje su prije bile lijevo orijentirane, pridruže desnim strankama i obrnuto. U Hrvatskoj nekoliko je takvih slučajeva, ali u ovom radu navedena pojava nije stvarala problem, zato što su dvije vodeće stranke dovoljno dominantne da se može dobiti jasna slika o lijevim i desnim glasačima.

Istraživanje povezanosti ekonomskih varijabli i izbornih rezultata od 1992. do 1998. u Češkoj, Mađarskoj, Poljskoj i Slovačkoj proveo je i Fidrmuc (2000). Njegovo je istraživanje opsežnije ($N = 442$) i zaključuje kako se u tranzicijskim zemljama glasa prospektivno, a ne retrospektivno. U Americi su glasači ocjenjivali kako je protekao mandat određene opcije, a u tranzicijskim zemljama glasači više razmišljaju od čijih će politika imati više osobne koristi u budućnosti. Fidrmuc (2000) dalje objašnjava kako postoje dvije skupine glasača: pobjednici i gubitnici. Pobjednici su oni koji se zalažu za reforme – privatni poduzetnici, stanovnici gradova, ljudi na vodećim položajima u poduzećima i obrazovani. Gubitnici se protive reformama, a Fidrmuc u gubitnike svrstava – nezaposlene, umirovljene, neobrazovane i fizičke radnike.

Istraživanja u Hrvatskoj

Grdešić (2013, str. 183) navodi da "podijeljenost Hrvatske na 'crvenu' i 'crnu' jedna je od glavnih stiliziranih činjenica hrvatskog političkog života", odnosno da su za hrvatsku političku scenu važna dva, u biti monolitna, bloka. S jedne strane, imamo urbana središta, u kojima prevagu u kontekstu izbora i izbornih rezultata imaju ekonomska pitanja, a s druge strane

imamo ruralna područja, u kojima prevagu donose tradicionalne teme, poput crkvenih pitanja i ratnih zbivanja iz 1990-ih godina.

Vozab i Peruško (2018) u svojem radu između ostalog iznose postizborna očekivanja građana prema podacima iz ankete koju su provele nakon parlamentarnih izbora 2016. Prema rezultatima ankete, autorice zaključuju da hrvatski građani najveću važnost pridaju ekonomskim i socijalnim ciljevima koje bi izabrana vlast trebala ispuniti, a to je smanjenje nezaposlenosti (87 %), podizanje životnoga standarda građana (85,3 %) i borba protiv kriminala i korupcije (84 %). Značajna manjina od 46 % ispitanika smatra da je zaštita dostojanstva Domovinskog rata također veoma važan cilj. Iste autorice zaključuju da što su ispitanici više za lijeve političke opcije, manje su im relevantne teme vezane uz povijest.

Ipak, Mustapić i Balabanić (2018) kroz svoju analizu došli su do drugačijega zaključka. Njihovom analizom obuhvaćeni su prilozi vezani uz temu izbora s televizije, iz dnevnih tiskovina i internetskih portala. Očekivano, dominantni mediji s "izbornim sadržajem" jesu internetski portali (47,5 % priloga). Što se tiče tematike iz priloga, autori Mustapić i Balabanić (2018) navode kako je čak 15,8 % priloga bilo vezano uz temu Domovinskog rata. Za usporedbu, tema makroekonomije i poreza zastupljena je sa 6,4 %, a pravda, pravosuđe i kriminal sa 1,6 %. U toj priči "HDZ je stranka koja se 90-ih godina prezentirala kao zaslužna za obranu nacionalnih interesa" (Henjak, 2007, str. 76), prema tome, treba očekivati da teme vezane uz Domovinski rat dolaze upravo od strane HDZ-a. Ipak, autori Mustapić i Balabanić (2018) došli su do drugačijega zaključka, odnosno da su i HDZ i SDP usredotočene na iskorištavanje Domovinskog rata u političke svrhe. Umjesto egzistencijalnih i ekonomskih pitanja, u središtu pažnje je tema Domovinskog rata. Ježovita i sur. (2018) također dolaze do istoga zaključka.

Što se tiče istraživanja iz kojih numerički izraženo možemo promatrati važnost ekonomskih i socijalnih utjecaja, isti se rad Henjaka (2007), koji analizira dvije ankete provedene na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu netom prije parlamentarnih izbora 2003. i 2007. U anonimnoj anketi građane se pitalo neke osobne informacije (obrazovanje, visina primanja, status na tržištu rada, dob, spol) i za koga će glasati. Posebno se posvetio pitanjima: postoje li općenito socioekonomske razlike između glasača HDZ-a i SDP-a te utječu li ekonomske varijable na glasače prilikom donošenja odluke. Što se tiče socioekonomskih obilježja, utvrdio je da nema značajnih razlika između glasača HDZ-a i SDP-a. Ipak, rezultati pokazuju da su glasači SDP-a u globalu nešto obrazovaniji i veća je vjerojatnost da rade u privatnom sektoru, dok je za

glasače HDZ-a veća vjerojatnost da su nezaposleni. Nadalje, što se tiče ekonomskih varijabli prema kojima birači potencijalno donose odluke za koga će glasati, treba najprije spomenuti percepciju ekonomskoga stanja u očima birača. Problem birača jest što ekonomske učinke ocjenjuju prema tome je li na vlasti stranka koju oni favoriziraju, odnosno stanje u ekonomiji sagledavaju indirektno, kroz stranačke okvire, tako da su u ispitivanju javnoga mišljenja 2007. godine glasači HDZ-a ocijenili pozitivno trenutačno stanje u gospodarstvu u odnosu na 2003. godinu, kad je na vlasti bio SDP, dok su glasači SDP-a trenutačno stanje u gospodarstvu ocijenili negativno u odnosu na 2003. godinu (Henjak, 2007). Dodatno, Henjak (2007) zaključuje kako su glasači SDP-a znatno osjetljiviji i manje lojalni nego glasači HDZ-a. Ipak ne pronalazi čvrste dokaze za zaključak koji se često čuje u narodu: da će glasači HDZ-a ostati lojalni svojoj stranci, bez obzira na to kako stranka vodi državu.

Korisne informacije mogu se izvući i iz istraživanja obilježja glasača koji glasaju za novonastale stranke. Tako Henjak (2018) analizira dvije ankete, nakon parlamentarnih izbora 2015. i 2016., kroz koje su prikupljena mnoga važna obilježja glasača pojedinih stranaka. Generalno, glasači HDZ-a religiozniji su, manje obrazovani i češće nezaposleni u usporedbi s glasačima SDP-a. Korisne informacije mogu se izvući i iz studija prostorne analize, kojima se bavi Grdešić (2013). Autor je zaključio kako već godinama iste općine glasaju identično, bez obzira na to kakvo je ekonomsko stanje u toj općini. Iznimka je sjeverozapadni dio Slavonije, za koju autor zaključuje kako još nije postala izborna utvrda ni "ljevice" ni "desnice". Ipak, "za većinu općina i gradova izbori su postali rutina: zna se koje je političke 'boje' gotovo svako mjesto u Hrvatskoj" (Grdešić, 2013, str. 186). Recimo, ako je neka općina imala izraženo veći postotak nezaposlenih, bez obzira na to je li u tom trenutku na vlasti bio HDZ ili SDP, na idućim izborima građani ponovo glasaju za istu stranku.

Glaurdić i Vuković (2016) u svojem radu proučavaju ekonomske i ratne odrednice glasanja. Modeliraju postotak koji će osvojiti pojedina stranka na lokalnoj razini, a kao nezavisne varijable uzimaju: nezaposlenost, dohodak i broj ratnih invalida. S obzirom na to da nije zabilježena značajnija korelacija između varijabli nezaposlenosti i ratnih invalida te dohotka i ratnih invalida, autori potvrđuju da pogođenost ratom ne znači automatski i lošije ekonomsko stanje. Varijabla ratnih invalida pozitivno je povezana s glasom za HDZ, a negativno za SDP za sve godine za koje se istraživanje provodilo. I konačno – hipoteza koju su autori također željeli potvrditi jest kako s vremenom ekonomske varijable postaju sve važnije, dok istodobno ratno pitanje postaje manje važno. Ipak,

autori zaključuju da u Hrvatskoj ratno pitanje i nakon dvadeset godina ima dominantno značenje, a ekonomske su varijable relativno nevažne.

PODACI I METODOLOGIJA

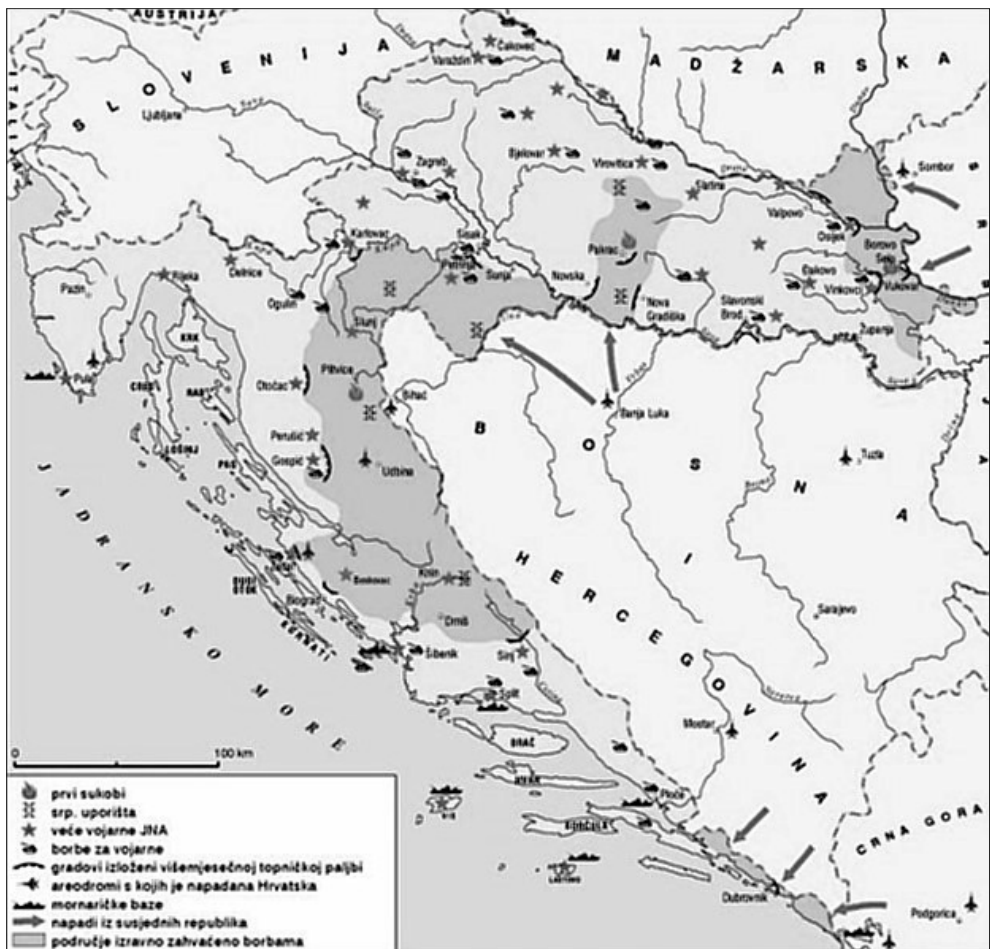
U radu smo kreirali bazu podataka iz više izvora. Podatke o izbornim rezultatima s parlamentarnih izbora 2016. godine i izlaznosti glasača na izbore preuzeli smo iz arhive Državnog izbornog povjerenstva Hrvatske. Vrijednosti indeksa razvijenosti na razini jedinica lokalne samouprave preuzeli smo sa službene internetske stranice Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije. Sam indeks indeksa razvijenosti jest sintetički indikator razvijenosti, za čiji se izračun rabe sljedeći pokazatelji na razini JLS-a: prosječni dohodak po stanovniku, prosječni izvorni prihodi po stanovniku, prosječna stopa nezaposlenosti, opće kretanje stanovništva, stupanj obrazovanosti stanovništva (tercijarno obrazovanje) te indeks starenja. Podatke o jedinicama lokalne samouprave izravno zahvaćene borbama u Domovinskom ratu formirali smo po podacima Leksikografskog zavoda Miroslava Krležje (Slika 1). Podatke o transparentnosti jedinica lokalne samouprave preuzeli smo iz publikacije Proračunska transparentnost županija, gradova i općina: studeni 2015. – ožujak 2016. (Ott i sur., 2016). Naposljetku, vrijednosti pomoći JLS-a iz državnog proračuna preuzeli smo iz javno dostupnoga dokumenta objavljenog na stranicama Ministarstva financija pod nazivom "Pomoći JLP(R)S u 2016. g. planirane u državnom proračunu na razdjelu 025-Ministarstvo financija temeljem članka 38. i 39. Zakona o izvršavanju Državnog proračuna RH za 2016" (Ministarstvo financija, 2020).

U radu rabimo šest varijabli, zavisnu binarnu varijablu *izborna_pobjeda*, s vrijednosti jedan ako je izborni pobjednik u JLS-u HDZ, a nula ako je izborni pobjednik u JLS-u SDP (zaneemarili smo glasove manjih stranaka u koaliciji s vodećim strankama u pojedinim izbornim jedinicama). Binarna varijabla *izborna_pobjeda* kreirana je tako da smo za svaku JLS izračunali postotak glasova koji je osvojila pojedina stranka, a potom smo za svaku JLS gdje su na prva dva mjesta po postotku osvojenih glasova bile dvije stranke – HDZ i SDP – postavili vrijednost 1, odnosno 0. Sve ostale JLS, u kojima na prva dva mjesta nisu bile dvije vodeće stranke u Hrvatskoj, nismo uzeli u obzir, stoga naš uzorak za parlamentarne izbore 2016. godine sadrži 507 od 556 mogućih opažanja (91 % populacije).

Nezavisne varijable u radu indeks su razvijenosti jedinica lokalne samouprave (u radu rabimo kraticu *razvijenost*), binarna varijabla *rat*, koja ima vrijednost jedan ako je JLS bila na području izravno zahvaćenom borbama, nula ako nije. Vrijednosti varijable kreirane su prema karti ratnih razaranja Do-

SLIKA 1
Područja Republike
Hrvatske izravno
zahvaćena borbama
u Domovinskom ratu

movinskog rata u Hrvatskoj (Slika 1). Varijabla *transparentnost* predstavlja kategoričku varijablu sa šest kategorija (numerirane od nula do šest, gdje kategorija nula predstavlja "najne-transparentnije" JLS) te označuje razinu transparentnosti proračuna JLS. Varijablu *izlaznost* definiramo na temelju već spomenutih podataka Državnog izbornog povjerenstva kao omjer glasača i ukupnoga broja registriranih birača u JLS-u. U ispitivanjima smo kreirali i koristili se i binarnom verzijom varijable *izlaznost* s vrijednosti 1 ako je u određenoj JLS zabilježen odaziv glasača na izbore veći od neponderiranoga prosjeka za sve JLS, a 0 ako je odaziv manji. Varijablu *pomoć* rabimo u kontinuiranoj verziji (*pomoć* (k)), odnosno u točnim iznosima pomoći JLS-u iz državnoga proračuna, te u binarnoj verziji (*pomoć* (b)), gdje vrijednost varijable iznosi 1 ako je JLS primila pomoć iz državnoga proračuna u 2016. godini, a 0 ako nije. Binarnu verziju varijable rabimo u modeliranju dobitnika izbora.

Izvor: Domovinski rat. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje

● **TABLICA 1**
Deskriptivna statistika

Tablica 1 prikazuje rezultate deskriptivne statistike. Vidi se da je HDZ pobijedio u 63 % JLS-a u našem uzorku, a SDP u 37 %. Ostali podaci upotpunjuju opis baze podataka.

Naziv varijable	Broj		Standardna devijacija	Minimum	Medijan	Maksimum
	opažanja	Prosjeak				
Izborna_pobjeda	507	0,63	0,48	0	1	1
Razvijenost	507	98,92	6,84	37,77	98,69	117,84
Rat	507	0,23	0,42	0	0	1
Transparentnost	507	2,24	1,48	0	2	5
Izlaznost	507	0,52	0,06	0,32	0,51	0,79
Pomoć (k)	507	1,18	2,56	0	596965	4,17
Pomoć (b)	507	0,53	0,50	0	1	1

Podaci koji su indikativniji za našu analizu i na temelju kojih smo razvijali model nalaze se u Tablici 2.

		Broj		Standardna devijacija	Minimum	Medijan	Maksimum
		opažanja	Prosjeak				
HDZ	Razvijenost	321	97,73	6,90	37,77	97,11	115,64
	Rat	321	0,32	0,47	0	0	1
	Transparentnost	321	2,03	1,46	0	2	5
	Izlaznost	321	0,52	0,06	0,35	0,52	0,75
	Pomoć (k)	321	1556845	3075472	0	957039	41700000
	Pomoć (b)	321	0,65	0,48	0	1	1
SDP	Razvijenost	186	100,96	6,22	80,58	100,56	117,84
	Rat	186	0,09	0,28	0	0	1
	Transparentnost	186	2,60	1,45	0	3	5
	Izlaznost	186	0,51	0,05	0,32	0,51	0,79
	Pomoć (k)	186	531043,06	970948,81	0	0	4787512
	Pomoć (b)	186	0,33	0,47	0	0	1

● **TABLICA 2**
Deskriptivna statistika s obzirom na dvije vodeće stranke nakon parlamentarnih izbora 2016. godine

Iz rezultata deskriptivne statistike prikazanih u Tablici 2 vidi se kako postoje razlike u karakteristikama JLS u kojima je pobijedio HDZ i u kojima je pobijedio SDP, pa se otvara pitanje jesu li razlike statistički signifikantne. U svrhu provjere signifikantnosti razlika proveli smo t-test za utvrđivanje razlike između indeksa razvijenosti JLS-a, izlaznosti na izbore te iznosa pomoći JLS-u s obzirom na rezultate izbora, kao i Pearsonov hi-kvadrat test za utvrđivanje postojanja zavisnosti između dviju kategoričkih varijabli, u ovom slučaju između varijable *rat* i *izborna_pobjeda* te *transparentnost* i *izborna_pobjeda*. Rezultati svih navedenih testova pokazali su da je razlika između vrijednosti promatranih varijabli u Tablici 2 s obzirom na pobjednika izbora statistički signifikantna (rezultati testova nisu prikazani, ali su dostupni na zahtjev). Na temelju tih rezultata razvili smo sljedeći ekonometrijski model logističke regresije:

$$\ln \frac{\pi(\text{izborna_pobjeda})_i}{1 - \pi(\text{izborna_pobjeda})_i} = \beta_0 + \beta_1 \text{razvijenost}_i + \beta_2 \text{rat}_i + \beta_3 \text{transparentnost}_i + \beta_4 \text{izlaznost}_i \quad [1]$$

Jednadžbu 1 nazvali smo potpuni model jer uključuje temeljne varijable od našeg interesa. U procesu modeliranja započeli smo samo s jednim regresorom (*razvijenost*), koji smo nadograđivali do potpunoga modela, prateći pritom eventualne promjene vrijednosti i statističke signifikantnosti koeficijenta. Osim jednadžbe 1, procijenili smo i sljedeći model koji nazivamo dodatni model:

$$\ln \frac{\pi(\text{izborna_pobjeda})_i}{1 - \pi(\text{izborna_pobjeda})_i} = \beta_0 + \beta_1 \text{razvijenost}_i + \beta_2 \text{rat}_i + \beta_3 \text{transparentnost}_i + \beta_4 \text{izlaznost}_i + \beta_5 \text{pomoć}_i \quad [2]$$

Jednadžbu 2 nazivamo dodatnim modelom jer je varijabla *pomoć* logički neminovno povezana s varijablom *rat* (tu smo povezanost i statistički ispitali Pearsonovim testom), ali i s varijablom *razvijenost*. Dakle, problem je potencijalna endogenost varijable *pomoć*, koja je funkcija varijable *razvijenost* i varijable *rat*. Slijedom toga izračunali smo korelaciju između varijable *razvijenost* i *pomoć* (kontinuirana verzija varijable), koja je upućivala na malu negativnu korelaciju (-20 %), pa smo proveli Pearsonov test između varijable *pomoć* (binarna verzija varijable), koji je pokazao ovisnost između dvije varijable. Naposljetku, pomoćna logistička regresija, gdje smo binarnu verziju varijable *pomoć* postavili kao zavisnu, a varijable *razvijenost* i *rat* kao nezavisne varijable, pokazala je visoku eksplanatornu snagu modela (McFaddenov pseudokoeficijent determinacije iznosi 59,73 %, a model točno predviđa JLS koje su dobile pomoć u 90,28 % slučajeva). Time smo odlučili varijablu *pomoć* isključivo rabiti samo kao dodatni test robusnosti, uzimajući u obzir nedostatke takva modela.

Što se tiče odabira samoga procjenitelja, odnosno modela, odabir modela logističke regresije i njegova procjena metodom maksimalne vjerodostojnosti jest općeprihvaćeni i logičan izbor s obzirom na cilj našeg rada – predviđanja vrijednosti binarne zavisne varijable – te se često rabi u istraživanjima ovoga tipa, npr. Henjak (2007). Zbog provjere robusnosti rezultata procijenili smo i potpuni model linearnom regresijom, i to metodom najmanjih kvadrata (OLS). U toj procjeni zamijenili smo binarnu zavisnu varijablu *izborna_pobjeda* s kontinuiranom varijablom *udiohdz*, koju smo definirali kao omjer glasova za HDZ po JLS. Naposljetku, kao još jedan test robusnosti rezultata, procijenili smo potpuni model koristeći se rezultatima parlamentarnih izbora u 2015. godini, uz napomenu da su vrijednosti indeksa njezine razvijenosti kao i u slučaju originalne baze podataka za 2016. godinu, zbog nepostojanja podataka za druge godine.

REZULTATI I DISKUSIJA

U Tablici 3 prikazani su rezultati procjene ograničenih modela (stupac 1, stupac 2 i stupac 3), potpunoga modela (stupac 4), predstavljenog jednadžbom [1], te dodatnoga modela (stupac 5), predstavljenog jednadžbom [2]. Ograničene modele, kao i dodatni model rabili smo s ciljem utvrđivanja robusnosti veličine procijenjenih koeficijenata varijable *razvijenost* i varijable *rat*, imajući na umu ograničenu upotrebu dodatnoga modela, objašnjenu u prethodnom dijelu rada. Iz rezultata se vidi da je veličina koeficijenta varijable *razvijenost* stabilna u sva četiri modela, odnosno da povećanje indeksa razvijenosti za jedan indeksni bod smanjuje šansu da će pobjednik izbora u JLS-u biti HDZ za prosječno 7,64 %⁴ (komentar koeficijenta u stupcu 4 Tablice 3).

Vidi se da je u svim modelima s uključenom varijablom *rat* upravo ta varijabla najsnažniji prediktor šansi za pobjedu na izborima, koja indicira da je u izborima u Domovinskom ratu zahvaćenim JLS šansa da je pobjednik izbora iz HDZ-a preko 3,5 (u potpunom modelu, odnosno 2,5 puta u dodatnom modelu) puta veća u odnosu na šansu da HDZ pobijedi u JLS gdje nije bilo ratnih sukoba. Naposljetku vidimo da se povećanjem transparentnosti proračuna JLS-a smanjuje šansa da će pobjednik biti HDZ, pri čemu je šansa da je HDZ pobjednik u JLS s transparentnošću proračuna u kategoriji 5 (najtransparentniji) 78,3 % manja od šanse da je HDZ pobjednik u JLS s transparentnošću proračuna u kategoriji 0 (najtransparentniji).

Uključivanjem varijable *pomoć* koeficijentu varijable *razvijenost* značajno se povećava (u kontekstu interpretacije rezultata procjene modela logističke regresije, smanjuje) veličina te više nije signifikantna. Vidi se i promjena vrijednosti varijable *rat*, kojoj pada vrijednost koeficijenta za čak 22 % (sa 4,260 na 3,322), iako i dalje ostaje signifikantna. Promjene veličina koeficijenata varijabla *razvijenost* i *rat*, kao i promjena signifikantnosti varijable *razvijenost*, podupiru naš odabir Modela 1 kao potpunoga (glavnog) modela. Iz rezultata je također jasna izrazita signifikantnost svih ostalih procijenjenih koeficijenata, pri čemu je *p*-vrijednost u velikoj veličini slučajeva ispod 1 %, kao i činjenica da problematičan/endogen odnos varijabli *razvijenost*, *rat* i *pomoć* minimalno utječu na njih.

Osim prikaza promjene šanse s obzirom na promjene vrijednosti pojedine nezavisne varijable prikazane u Tablici 3, u Tablici 4 prikazujemo prosječne granične učinke, odnosno prosječnu promjenu vjerojatnosti u slučaju jedinične promjene vrijednosti nezavisne varijable (u slučaju diskretne varijable, promjena je s nula na jedan), za potpuni model. Iz rezultata prikazanih u Tablici 4 vidi se da povećanje razvijenosti

● **TABLICA 3**
Rezultati procjene
ograničenih i
potpunoga modela

za jedan indeksni bod u prosjeku smanjuje vjerojatnost da će u JLS pobijediti HDZ za 1,6 postotnih bodova. S druge strane, vjerojatnost da će HDZ osvojiti JLS na ratom zahvaćenim područjima u prosjeku je 27,1 postotni bod veća.

Zavisna varijabla		(1) Izborna pobjeda	(2) Izborna pobjeda	(3) Izborna pobjeda	(4) Izborna pobjeda	(4) Izborna pobjeda
Nezavisne varijable	Razvijenost	0,922*** (0,0152)	0,933*** (0,0167)	0,947*** (0,0175)	0,929*** (0,0195)	0,984 (0,0240)
	Rat		4,236*** (1,267)	4,639*** (1,408)	4,260*** (1,321)	3,322*** (1,055)
	Transparentnost 1			0,580 (0,214)	0,568 (0,210)	0,556 (0,209)
	Transparentnost 2			0,394*** (0,137)	0,399*** (0,137)	0,385*** (0,135)
	Transparentnost 3			0,448** (0,151)	0,475** (0,161)	0,494** (0,171)
	Transparentnost 4			0,345*** (0,123)	0,391*** (0,140)	0,384*** (0,140)
	Transparentnost 5			0,217*** (0,106)	0,230*** (0,117)	0,235*** (0,121)
	Izlaznost				2,118*** (0,461)	2,384*** (0,537)
	Pomoć					2,941*** (0,860)
Konstanta		5,688*** (9,391)	1,380*** (2,460)	624,2*** (1,146)	2,930*** (6,005)	5,628 (14,06)
Broj opažanja		507	507	507	507	507
Logaritam funkcije vjerodostojnosti		-318,6	-303,6	-296,4	-290,1	-283,3
Waldov χ^2		24,30	29,85	43,85	48,09	71,11
<i>p</i> -vrijednost		8,24e-07	3,29e-07	2,29e-07	9,48e-07	0
Pseudo R^2		0,044	0,089	0,110	0,129	0,150

Prikazani koeficijenti predstavljaju omjer šansi. Standardne pogreške su u zagradama.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Iz Tablice 4 također je vidljivo da je najveći pad vjerojatnosti da će HDZ biti pobjednik izbora u JLS-e pri prelasku razine transparentnosti JLS-e s razine 4 na razinu 5 (najviša razina), pri čemu vjerojatnost da će HDZ biti pobjednik pada za 13,1 postotni bod (razlika između -0,321 i -0,190). Valja napomenuti da je, uspoređujući apsolutne pobjede HDZ-a i SDP-a u JLS s obzirom na razinu transparentnosti, HDZ imao prevagu u JLS-u po svim razinama transparentnosti, osim u JLS-u s petom razi-

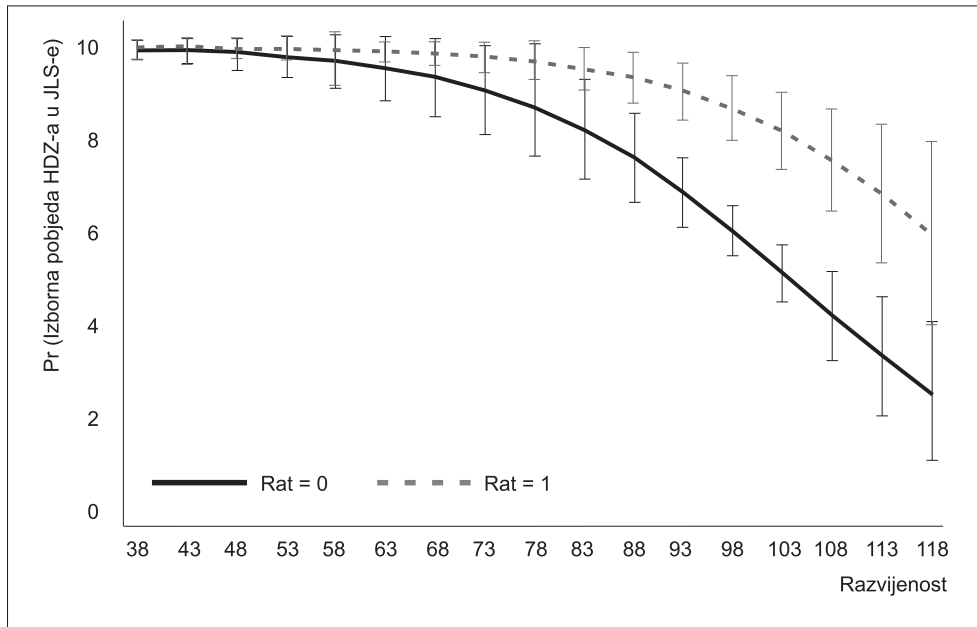
ZANINOVIĆ, V., MUŽIĆ, I.:
GOSPODARSTVO...

➔ **TABLICA 4**
Prosječni granični
učinci za potpuni
model

	(1)
Razvijenost	-0,0164*** (-3,64)
Rat	0,271*** (6,30)
Transparentnost 1	-0,105 (-1,53)
Transparentnost 2	-0,185** (-2,81)
Transparentnost 3	-0,144* (-2,28)
Transparentnost 4	-0,190** (-2,70)
Transparentnost 5	-0,321** (-2,78)
Izlaznost	0,164*** (3,59)
Broj opažanja	507

📊 **SLIKA 2**
Predviđena vjerojat-
nost izborne pobjede
HDZ-a s obzirom na
indeks razvijenosti i
binarnu varijablu *rat*,
rezultati procjene
potpunoga modela

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Slika 2 prikazuje različiti granični (jedinčni) učinak promjene indeksa razvijenosti na promjenu predviđene vjerojat-

nosti da će HDZ dobiti izbore u JLS-u, s obzirom na ratna zbivanja u JLS-u, ako držimo sve ostale varijable na njihovim prosječnim razinama. Iz Slike 2 vidi se kako za obje kategorije binarne varijable *rat*, vjerojatnost da je HDZ pobjednik izbora pada s porastom razvijenosti JLS-a, pri čemu vjerojatnost da je HDZ pobjednik izbora pada brže u JLS-ima u kojima nije bilo ratnih sukoba. Valja napomenuti da je navedena opservacija validna za JLS s indeksom razvijenosti od 83 nadalje (izuzetak je 5 najrazvijenijih JLS-a: Dubrovnik, Kostrena, Malinska-Dubašnica, Omišalj, Zagreb), što je s obzirom na to da je takvih 499 od 507 JLS-ova u uzorku veoma značajno za izvođenje zaključaka.

Dijagnostički testovi i rezultati provjere robusnosti rezultata

Rezultati dijagnostičkih testova odnose se na potpuni model (Tablica 3, stupac 4), osim u slučaju testiranja robusnosti Hosmer-Lemeshowova (HL) testa. Iako je HL-test početno pokazao odbacivanje nulte hipoteze da model dobro objašnjava raspoložive podatke, odnosno objašnjava pobjednike izbora na razini JLS-a, odmah smo posumnjali da su razlozi uključivanje kontinuirane varijable u model, gdje su sve ostale varijable kategoričke. Stoga smo proveli analizu robusnosti rezultata testa, i to tako da smo uzeli službenu kategorizaciju Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije, po kojoj su JLS-ovi svrstani u 8 razvojnih skupina (u skupini 1 su najnerazvijeniji, a u skupini 8 najrazvijeniji). Kad smo uključili tako definiranu varijablu *razvijenost* u Model 1, *p*-vrijednost HL-testa iznosila je 0,1378, odnosno nulta hipoteza se ne bi odbacivala. Pri testiranju smo rabili standardnu podjelu na decile s obzirom na procijenjene vjerojatnosti događaja varijable *izborna_pobjeda*. Nadalje, Brierova vrijednost, koja mjeri ukupnu razliku između stvarne vrijednosti opažanja varijable *izborna_pobjeda* i predviđene vjerojatnosti, iznosi 0,1913, što je zadovoljavajuća vrijednost (minimalna je vrijednost 0 i predstavlja savršenu preciznost, dok je 1 maksimalna vrijednost i predstavlja savršenu nepreciznost). Naposljetku, osjetljivost potpunoga modela (koja u kontekstu istraživanja mjeri sposobnost modela da točno predvidi pobjednika izbora) iznosi 88,16 %, dok specifičnost potpunoga modela (koja u kontekstu istraživanja mjeri sposobnost modela da točno predvidi gubitnika izbora) iznosi 47,31 %. Ukupno je točno klasificiranih slučajeva 73,18 %. Površina ispod krivulje osjetljivosti (AROC) iznosi 75,10 % što je prihvatljivo, pogotovo imajući na umu kontekst istraživanja.

Naposljetku, u Tablici 5 prikazani su rezultati provjere robusnosti potpunoga modela. Stupac 1 prikazuje rezultate procjene potpunoga modela OLS procjeniteljem, pri čemu je binarna varijabla *izborna_pobjeda* zamijenjena kontinuiranom

varijablom *udiodhz*. Vidimo da svi predznaci koeficijenata i statistička signifikantnost odgovaraju originalnom modelu. U stupcu 2 tablice prikazani su rezultati primjene potpunoga modela za parlamentarne izbore 2015. godine, gdje vidimo da dvije glavne varijable od interesa, razvijenost i rat, imaju isti predznak i signifikantnost kao i kod rezultata modela za 2016. godinu, prikazanog u stupcu 4 Tablice 3.

➔ TABLICA 5.
Rezultati provjere
robusnosti modela

Zavisne varijable	(1) Izbori 2016. Udiohdz	(2) Izbori 2015. Izborna_pobjeda
Nezavisne varijable		
Razvijenost	-0,00549*** (0,00132)	0,929*** (0,0262)
Rat	0,0674*** (0,0159)	2,279*** (0,587)
Transparentnost 1	-0,0315 (0,0214)	0,764 (0,200)
Transparentnost 2	-0,0645*** (0,0193)	0,867 (0,275)
Transparentnost 3	-0,0631*** (0,0183)	0,662 (0,185)
Transparentnost 4	-0,0616*** (0,0195)	0,505** (0,173)
Transparentnost 5	-0,102*** (0,0239)	0,381 (0,263)
Izlaznost	0,0691*** (0,0125)	1,105 (0,216)
Konstanta	0,958*** (0,130)	2,677*** (7,400)
Broj opažanja	507	521
R^2 /Pseudo R^2	0,220	0,0819
Logaritam funkcije vjerodostojnosti	-	-316,8
Waldov χ^2	-	28,14
p -vrijednost	-	0,000449

Prikazani koeficijenti u stupcu 2 predstavljaju omjer šansi. Standardne pogreške su u zagradama. *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

ZAKLJUČAK

Ovaj rad predstavlja drugačiji pristup analizi determinanti pobjednika parlamentarnih izbora u Hrvatskoj iz više razloga. Prvi je taj što se analiza temelji na atomističkom pristupu, odnosno analizi rezultata iz JLS-a, a drugi je što se na drugačiji način modeliraju dvije varijable od temeljnog interesa: povijesna/ratna zbivanja u pojedinoj JLS i ekonomska uspješ-

nost JLS-a, koju mjeri indeks ekonomske razvijenosti JLS-a, a koji dosad još nije bio korišten u ovoj vrsti istraživanja. Iz predstavljenih rezultata jasno se vidi da je prošlost, odnosno povijest, važniji prediktor pobjednika izbora u odnosu na ekonomske determinante, pri čemu HDZ dominira u JLS-u gdje su se vodili ratni sukobi u Domovinskom ratu. Ekonomske performanse JLS, mjerene indeksom razvijenosti, imaju mnogo manji utjecaj na pobjednika izbora te ih u pravilu više cijene glasači SDP-a. Navedeni rezultat suprotan je našim očekivanjima, ali je u skladu s istraživanjima provedenima u Hrvatskoj (Henjak, 2007; Glaurdić i Vuković, 2016; Mustapić i Balabanić, 2018). Ekonomska varijabla drugoga tipa, ona koja mjeri transparentnost proračuna, također je veoma signifikantna i upućuje na to da je veća vjerojatnost da će HDZ pobijediti u JLS-u gdje je transparentnost proračuna manja. Iz rezultata je jasna robusnost koeficijenta te varijable u slučaju dodavanja regresora koji značajno povećavaju eksplanatornu moć modela (varijable *izlaznost* i *pomoć*), ali koje ipak pokazuju minimalan utjecaj na koeficijent, što upućuje na izrazitu egzogenost varijable *transparentnost*. Nadalje, koeficijent varijable *pomoć* utječe pozitivno na vjerojatnost da će pobjednik izbora na razini JLS-a biti HDZ, što je s obzirom na to da je riječ o direktnoj financijskoj pomoći iz državnog proračuna, indikativno, jer je 2015. godine HDZ (u koaliciji s Mostom) preuzeo vlast od SDP-a.

Najveći nedostatak našeg istraživanja jest činjenica da našim modelom predviđamo šanse, odnosno vjerojatnost, pobjednika izbora u JLS-u u slučaju parlamentarnih izbora, dok bi optimalna upotreba modela bilo predviđanje pobjednika u slučaju lokalnih izbora. S druge strane, model na razini lokalnih izbora koji bi pokrio sve JLS-ove u Hrvatskoj zahtijevao bi čitav set kontrolnih varijabli na mikrorazini, koje trenutačno nisu dostupne, poput omjera zaposlenih u lokalnim tijelima uprave i odnosu na ukupno zaposlene u JLS-u, broj stradalih osoba u Domovinskom ratu po JLS-u, razlika u indeksu ekonomske razvijenosti na početku i kraju mandata trenutačno vladajućih itd. Buduća istraživanja trebala bi se usredotočiti na analizu razlika determinanti pobjednika izbora u slučaju lokalnih i parlamentarnih izbora s obzirom na pojedine regije u Hrvatskoj, kao i na kreiranje panel baze podataka, čime bi se otvorila mogućnost produbljanja analiza utjecaja pojedinih determinanti.

BILJEŠKE

¹ GNP deflator je pomoćna (proxy) varijabla za inflaciju.

² Dakle, model u promatranom razdoblju točno pogađa pobjednika od 15 do 18 puta.

³ Koeficijent uz inflaciju u originalnom je modelu iznosio -0,0034, a u proširenom modelu -0,0056, što je gotovo dvostruko veća važnost.

⁴ Koristeći se transformacijom u postotcima $((1/OR)-1)*100$ kad je omjer šansi manji od 1, odnosno $(OR-1)*100$ kad je omjer šansi veći od 1.

LITERATURA

Crewe, I. (1984, 13. siječnja). The shocks that could shake our certainties. *Manchester Guardian*. <https://theguardian.newspapers.com/search/#ymd=1984-01-13>

Čular, G. (2001). Vrste stranačke kompetencije i razvoj stranačkog sustava. U M. Kasapović (Ur.), *Hrvatska politika 1990.–2000.: izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj* (str. 123–146). Fakultet političkih znanosti u Zagrebu.

Dolan, P., Edlin, R., Tsuchiya, A. i Wailoo, A. (2007). It ain't what you do, it's the way that you do it: Characteristics of procedural justice and their importance in social decision-making. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 64(1), 157–170. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2006.07.004>

Domovinski rat (2020). *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje., 2020. Pribavljeno 1. rujna 2020. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15884>

Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, izbori za zastupnike u Hrvatski Sabor (11. 9. 2016.). <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/parlament-2016>

Fair, R. C. (1978). The effect of economic events on votes for president. *The Review of Economics and Statistics*, 60(2), 159–173. <https://doi.org/10.2307/1924969>

Fair, R. C. (1982). The effect of economic events on votes for president: 1980 results. *The Review of Economics and Statistics*, 64(2), 322–325. <https://doi.org/10.2307/1924312>

Fair, R. C. (1988). The effect of economic events on votes for president: 1984 update. *Political Behavior*, 10(2), 168–179. <https://www.jstor.org/stable/586332>. <https://doi.org/10.1007/BF00991412>

Fidrmuc, J. (2000). Economics of voting in post-communist countries. *Electoral Studies*, 19(2-3), 199–217. [https://doi.org/10.1016/S0261-3794\(99\)00048-7](https://doi.org/10.1016/S0261-3794(99)00048-7)

Glaudić, J. i Vuković, V. (2016). Voting after war: Legacy of conflict and the economy as determinants of electoral support in Croatia. *Electoral Studies*, 42, 135–145. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.02.012>

Gleisner, R. F. (1992). Economic determinants of presidential elections: The fair model. *Political Behavior*, 14(4), 383–394. <https://www.jstor.org/stable/586571>. <https://doi.org/10.1007/BF00992041>

Grdešić, M. (2013). Prostorna analiza "crvene" i "crne" Hrvatske: Eksplorativna studija. *Politička misao*, 50(1), 183–203. <https://hrcak.srce.hr/101124>

Henjak, A. (2007). Values or interests: Economic determinants of voting behavior in the 2007 Croatian parliamentary elections. *Politička misao*, 44(5), 71–90. <https://hrcak.srce.hr/26401>

Henjak, A. (2018). Did the 2015 and 2016 parliamentary elections change the political cleavages in Croatia? *Društvena istraživanja*, 27(3), 383–406. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.01>

Holbrook, T. (1996). Reading the political tea leaves: A forecasting model of contemporary presidential elections. *American Politics Quarterly*, 24(4), 506–519. <https://doi.org/10.1177/1532673X9602400407>

Indeks razvijenosti jedinica lokalne i područne samouprave u Republici Hrvatskoj. <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/regionalni-razvoj/indeks-razvijenosti/112>

Ježovita, J., Plenković, M. i Varga, V. (2018). Electoral campaigns in 2015 and 2016: Analysis of headlines features and news toning in daily news portals. *Društvena istraživanja*, 27(3), 407–429. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.02>

Lewis-Beck, M. S. i Rice, T. W. (1984). Forecasting U.S. House elections. *Legislative Studies Quarterly*, 9(3), 475–486. <https://doi.org/10.2307/439492>

Lewis-Beck, M. S. i Stegmaier, M. (2014). Election forecasting, scientific approaches. U R. Alhajj i J. Rokne (Ur.), *Encyclopedia of social network analysis and mining* (str. 462–469). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6170-8_63

Licht, J. de F i Naurin, D. (2015). Open decision-making procedures and public legitimacy: An inventory of causal mechanisms. U J. Elster (Ur.), *Secrecy and publicity in votes and debates* (str. 131–151). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316015360.007>

Ministarstvo financija (2020). *Pomoći JLP(R)S u 2016. g. planirane u državnom proračunu na razdjelu 025-Ministarstvo financija temeljem članka 38. i 39. Zakona o izvršavanju Državnog proračuna RH za 2016.* <https://mf.in.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/o-ministarstvu/lokalna-samouprava/arhiva-jlp-r-s/Pregled%20pomoci%20na%20razdjelu%20025%20za%202016.%20godinu%20za%20WEB%20nakon%20rebalansaio.xlsx>

Mustapić, M. i Balabanić, I. (2018). A "site of memory" or an electoral campaign? A content analysis of Croatian media prior to the 2015 parliamentary elections. *Društvena istraživanja*, 27(3), 431–451. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.03>

Norpoth, H. (1996). Of time and candidates: A forecast for 1996. *American Politics Quarterly*, 24(4), 443–467. <https://doi.org/10.1177/1532673X9602400404>

Norris, P. (2017). *Transparency in electoral governance* (Vol. 1). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190677800.003.0001>

Ott, K., Bronić, M., Petrušić, M. i Stanić, B. (2016). Proračunska transparentnost županija, gradova i općina. Institut za javne financije, *Newsletter* 107, 1–13. <https://doi.org/10.3326/nlh.2016.107>

Pacek, A. (1994). Macroeconomic conditions and electoral politics in East Central Europe. *American Journal of Political Science*, 38(3), 723–744. <https://doi.org/10.2307/2111604>

Toinet, M. F. (1984). Economic determinants and electoral outcomes: Some personal observations. *Political Behavior*, 6(4), 411–424. <https://doi.org/10.1007/BF00987075>

Tufte, E. (1975). Determinants of the outcomes of midterm congressional elections. *American Political Science Review*, 69(3), 812–826. <https://doi.org/10.2307/1958391>

Vozab, D. i Peruško, Z. (2018). Sources of information about politics as moderators of post-electoral expectations of citizens: 2016 parliamentary elections. *Društvena istraživanja*, 27(3), 453–472. <https://doi.org/10.5559/di.27.3.04>

Economics or History: Preferences of Croatian Voters in the 2016 Parliamentary Elections

Vinko ZANINOVIĆ

Faculty of Economics and Business, University of Rijeka,
Rijeka, Croatia

Ivan MUŽIĆ

Croatian National Bank, Zagreb, Croatia

The aim of this paper is to investigate the determinants of election victory in the Republic of Croatia. The main hypothesis of the paper is that in the Republic of Croatia the events of the 1990s, i.e., the Homeland War, had a stronger impact on the winners of the parliamentary elections in terms of the economic performance of the local self-government units (LSGs). Due to the availability of data, we focus on the 2016 parliamentary elections, and we model the victory of the two leading parties in Croatia – the Croatian Democratic Union (HDZ) and the Social Democratic Party (SDP) – at the level of LSG. We develop a logistic regression model with the variable "election victory" at the LSG level as a dependent variable explained by the following variables: economic development at the LSG level, Homeland War covered LSGs, transparency of LSG budgets, election turnout, and government budget support to the LSGs. The results show that certain commonly accepted opinions, such as that voters in more economically developed LSGs vote more for the SDP on average, and that voters in war-affected LSGs vote more for the HDZ on average, have empirical confirmation.

Keywords: parliamentary elections, local self-government units, determinants of election results

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial